

א' באייר תשע"א
5 במאי 2011
תיק מס' 71007

פסק דין - ביניים

בעניין שבין

משפחת ע' - התובעים

לבין
חברת י' לייצור חלונות על - הנתבעת
ידי מנהל החברה

א. תיאור העובדות

התובעים בנו ביישובם בית חדש. בתאריך 11/3 סיכמו התובעים עם הנתבע על ייצור ואספקת חלונות לצורך ביתם החדש. התובעים הבהירו לנתבע, שחינוי להם שאספקת החלונות תהיה לפני סוף 8/10, התאריך המתוכנן לכניסה לבית. התובעים והנתבע סכמו ביניהם על כך ש50% ממחיר העיסקה תשולם בעת ההזמנה, וה50% הנותרים ישולמו בעת ההתקנה (בשלב מסוים טען הנתבע ש50% השניים צריכים להיות משולמים בגמר ייצור ולפני הספקה, אולם בבית הדין הודה לדברי התובעים שהסיכום עמם היה על התקנה, אמנם נחלקו האם התקנה משמעותה בתחילת ההתקנה או בסופה). הנתבע התחייב להתקנה תוך 30 ימי עבודה מסגירת ההזמנה לפרטיה. עד תאריך 07/04 התובעים העבירו לנתבע סך של 30,050 ₪, שהיה מחצית מסכום העיסקה הראשוני (ולפני שהוכנסו בה מספר שינויים). בתאריך 22/6 הודיעו התובעים לנתבע על רצונם בלקיחת מידות סופיות לצורך סגירה סופית של פרטי ההזמנה. לאחר עיכוב של כשבועיים, שחלקו נגרם בשל העובדה שהנתבע ישב שבעה, בתאריך 6/7 הגיע הנתבע לבית לצורך לקיחת מידות לשם סגירת ההזמנה המפורטת. בקשתו של הנתבע מן הנתבעים לאישור סופי זכתה למענה רשמי רק ב21/7. בסיבה לכך נחלקו הצדדים: התובעים טענו, שהנתבע ביקש מהם לאשר פרטים שאינם בקיאים בהם, ועל אף בקשות חוזרות ונשנות שיבוא להיפגש עימם לסגירה סופית של הדברים, לא עשה זאת. כמו כן, לטענתם כשהגיע הנתבע לשטח לקחת את המידות אמר להם שהוא יכול להתחיל בהזמנה, שכן יש לו מספיק נתונים על מנת להזמין את הזכויות,

וזוהו החלק שלוקח את משך הזמן הגדול ביותר להזמנה. ועל כן יש לחשב את 30 ימי העבודה מזמן זה. לטענת הנתבע, הוא אינו יכול לסגור הזמנה ללא אישור סופי, מחשש שטעות בהבנת הדברים תגרום לנזק בלתי הפיך. זוהי הסיבה שלחץ על התובעים לאשר את ההזמנה באופן סופי, אך לצערו לא קיבל מענה.

ב25/7, מספר ימים לאחר אישור המפרט, נתבקשו התובעים לאשר את מפרט הצלונים, ובפרט, את צבעם, לארבעת החלונות המיוחדים שהזמינו. בפועל הוזמנו הצלונים מהיצרן לא לפני 11/8, לטענת הנתבע עקב אי מתן אישור סופי של התובעים, ואילו לטענת התובעים עקב עיכובים מצד הנתבע.

משראה הנתבע שהחלונות המיוחדים לא יהיו מוכנים בזמן בו רצו אותם התובעים, הוא התקין את החלונות הרגילים שכבר היו ברשותו. ההתקנה נעשתה בין ה19-24/8. החלונות המיוחדים לא היו מוכנים בזמן זה. עקב העובדה שהתובעים היו לחוצים בזמן עקב רצונם להיכנס בהקדם לדירתם החדשה, הביע הנתבע נכונות להתקין חלונות זמניים במקום החלונות שלא היו מוכנים, אולם בשלב זה התגלעה מחלוקת בין הצדדים. לטענת הנתבע, הספקת החלונות שהיו מוכנים נעשתה לפני משורת הדין, שכן תנאי העיסקה אפשרו לו להתקין את הכול רק 30 ימי עבודה לאחר מתן אישורם הסופי של הנתבעים, וכמחווה של רצון טוב ולאור הלחץ של התובעים, הסכים לפצל את ההתקנה לשני חלקים. מכיוון שכך, ולאור העובדה שלטענתו פיצול כזה מייקר את עלויות ההתקנה, הוא דרש להתייחס לעיסקה כאל שתי עיסקאות נפרדות, כלומר להשלים למה שכבר שולם את העלות של מה שהותקן ועוד 50% ממה שנשאר, וללא זה לא יתקדם בתהליך ההתקנה.

לטענת התובעים, האיחור בהזמנת החלונות המיוחדים נבע עקב "משיכת זמן" של הנתבע, ומכיוון שכך הוא התרשל בכך שבזמן המיועד להתקנה לא היו כל החלונות מוכנים, ולכן עליו להתקין חלונות זמניים כדי לצמצם את הנזק שגרם. לטענתם, ברור שבמצב כזה אין הוא זכאי לקבל שום תשלום עד שיגמור את ההתקנת כל החלונות לשביעות רצונם המלאה.

הנתבע ביקש שילכו לסמכות רבנית לפתור את הבעיה בהקדם, וכדי שלא יוצרו נזקים גדולים לשום צד, אבל התובעים דרשו הליך משפטי/ הלכתי מסודר על אף שיקח זמן רב יותר. על מנת להיכנס בהקדם לדירתם החדשה, בחרו התובעים להזמין בהקדם חלונות

זמניים במקום החלונות שלא הותקנו, ובכך לאפשר את סיום העבודה על הבית, ולצמצם את הנזקים שנגרמו להם עקב העיכוב.

ב. טענות ותביעות הצדדים

טענות התובעים

לאור מה שאירע, טוענים התובעים שעל הנתבע לסיים בהקדם את העבודה המלאה לפני שישלמו לו את יתרת העיסקה.

כמו כן, הם תובעים את עלות התקנת החלונות הזמניים, העומדת לטענתם על 10,000 ₪, ואת עלות פירוקם לצורך התקנת החלונות הקבועים בסך 2,500 ₪.

מלבד זאת הם תובעים את הנזקים שנגרמו להם לטענתם עקב העיכוב בכניסה לבית, והם קנס לקבלן שבנה את הבית על עיכוב מצידם לסיים העבודה בסך 15,000 ₪, עלות העסקת שומרים זמן נוסף לשמירה על הפועלים בבית בסך 7,000 ₪ (14 ימים X 500 ₪ עבור שני שומרים), עלות הפסד ימי עבודה של התובע עקב הצורך להשגיח על הבניה (התובע עובד כמפקח בניה) בסך 9,800 ₪, הצורך בהמשך תשלום שכירות עבור שלושה חדשים בסך 6,600 ₪, וכן פיצוי על עוגמת נפש (כולל אכזבת שבירת האימון של חבר שסמכו עליו באופן מלא) ועל הפלה שנגרמה לדבריהם עקב המתח הנפשי בו הייתה התובעת שרויה בגין המצב, ללא שנקבו סכום ועל פי ראות עיני בית הדין.

סך הכל תביעת התובעים, בנוסף להתקנת החלונות, עומדת על סך של 50,900 ₪ בתוספת פיצויים על עוגמת נפש ונזקים נוספים כפי ראות עיני בית הדין.

תביעות שכנגד של הנתבע:

הנתבע מעוניין להשלים את התקנת החלונות, אך טוען שקודם לכן יש לשלם לו את הסכום שנותר עבור החלונות שכבר התקין, וכן 50% ממה שנשאר, זאת על מנת שיוכל להמשיך בהתקנת החלונות שנותרו. כמו כן תובע הנתבע בתביעה נגדית סך נוסף של 29,000 ₪ על פי הפירוט הבא:

1. 21,000 ₪ עקב נזקים שנגרמו לו מחמת העיכוב בתשלום, שגרמו לפגיעה

בתזרים המזומנים של החברה. נזקים אלו מתחלקים באופן הבא:

4,000 ₪ פיצויים ללקוחות עקב עיכוב בשחרור חומרי גלם מן הנמל, 7,000 ₪

עקב הוצאות נוספות לקבלני משנה, 8,000 ₪ עקב איחור בתשלום שכן

לעובדים, 800 ₪ קנסות לרשות המיסים ו1,400 ₪ תשלומי ריבית לבנק. (יש לציין שהסכום על פי הפרטים יוצא לסך 21,200 ₪.)
2. 8,000 ₪ כפיצוי עבור הפגיעה בשמו עקב הגשת התביעה, שלטענתו היא קנטרנית ומיותרת.

מחלוקת על העלות הכוללת של ההזמנה

מלבד האמור, במהלך הדיון בבית הדין התברר שישנה מחלוקת בין התובעים לנתבע בשאלה מהו סכום העיסקה הכולל. מחלוקת זו נבעה מהעובדה שלאחר אישור סכום העיסקה הראשוני, בוצעו בה מספר שינויים. התובעים טוענים שיש לחשב את הסכום החדש כנגזרת של השוני בסך המ"ר של החלונות. על פי החישוב שלהם, הסך הכולל של העיסקה הינו 56,732.30 ₪.

הנתבע טוען, שמלבד הגודל של החלונות, יש פרמטרים בעלות שלא משתנים, כגון עלות ההתקנה ועוד דברים, והתוכנה שבשימוש עושה את חישובי העלות בצורה אוטומאטית על פי כל המשתנים. על פי החישוב של הנתבע, הסך הכולל של העיסקה הינו 59,185.70 ₪. לטענת התובעים לא ניתן לקבל את חישובי הנתבע, שכן כבר התברר בעבר שחלק מהחישובים נעשו בצורה שגויה ואף הנתבע הודה בכך, ועל כן הוא איבד את אמינותו. הנתבע מודה שאכן התרחשו שגיאות בעבר, אולם הן נפלו בתום לב, והחישוב החדש הינו נקי משגיאות.

ג. השאלות לדיון

- מי מהצדדים אשם בעיכוב החלונות ומהן ההשלכות של הכרעה זו?
1. האם יש לסיים את העבודה לפני המשך תשלום או שיש להמשיך תשלום לפני סיום העבודה?
2. לאחר קביעת האשמה, כיצד יש להתייחס לתביעות הצד שכנגד על הנזקים שנגרמו לו כתוצאה מהעיכוב?
איך צריכים לקבוע את הסכום הסופי של העיסקה?

ד. שאלת האשמה

כאמור לעיל בתיאור העובדות, אין ויכוח מהותי בין הצדדים בתיאור סדר השתלשלות העניינים. סדר הזמנים מגובה גם בתכתובות בדוא"ל שהוגשו ע"י הצדדים כחלק מכתב התביעה וההגנה.

על פי השתלשלות העניינים, הזמן בו בקשו התובעים לסגור סופית את העיסקה (22/6), היה מוקדם מספיק על מנת לעמוד ביעד הסופי של התקנת החלונות בסוף חודש אוגוסט 2010. מאז ועד הגעת הנתבע לשטח עברו שבועיים. במהלך הזמן הזה ישב הנתבע שבעה. באם עיכוב זה הוא שהיה הגורם הבלעדי לאיחור, הייתה עומדת לנתבע טענת אונס על מנת להיפטר מאחריות לעיכוב, כפי שאומרת הגמרא בבבא מציעא (עז ע"א):

"השוכר את הפועל, ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה, אם שכיר הוא - נותן לו שכרו, אם קבלן הוא - נותן לו קבלנותו".

וכן פסק השולחן ערוך (חו"מ סימן שלג סעיף ה), שאונס שמת לו מת זהו אונס שפוטר את בעל המלאכה מאחריות על הפסדיו של בעל הבית עקב אי הגעתו למלאכה. אולם גם התאריך בו בפועל הגיע הנתבע לקחת מידות (6/7), היה אמור להספיק באם ההזמנה הייתה יוצאת מידיית לביצוע. נקודת הויכוח בין הצדדים הינה על מי מוטלת האחריות לעיכוב בהזמנה מכאן ואילך.

לאחר ששקל בית הדין את הדברים, מסקנתו היא, שמהרגע שהנתבע הגיע לקחת את המידות, ובמיוחד עקב העובדה שהוא היה מודע ללחץ הזמנים בו היו נתונים התובעים, היה עליו להבהיר בצורה מפורשת ביותר שללא אישור סופי של התובעים אין הוא יוצא לביצוע בפועל של ההזמנה. בית הדין מקבל את טענות התובעים שחוסר האישור הסופי שלהם למפרט ההזמנה נבע מכך שלא ידעו עד כמה זה יעכב את ההזמנה, וכן מכך שהיו דברים שלא ידעו לענות עליהם ללא ביקור נוסף של הנתבע בשטח, שכאמור לעיל לא בוצע. טענת התובעים על כך שבביקור הנתבע בשטח אמר להם, שיש לו מספיק נתונים על מנת להזמין את הזכויות, וזהו החלק שלוקח את משך הזמן הגדול ביותר להזמנה, גם היא מקובלת על בית הדין.

גם הסבריו של הנתבע, שהעיכוב הגדול עוד יותר בהזמנת הצלונים (שעיכבו עוד יותר את החלונות המיוחדים) נבע מכך שלא יתכן לשאול על הפרטים הקטנים כשאין עוד אישור סופי

של הפרטים הגדולים, לא מקובלים על בית הדין, במיוחד כשמהתכתובות שהוגשו לבית הדין עולה שהתובעים לא ידעו כלל שפרטים אלו עלולים לעכב אותם עיכוב נוסף. מכיוון שכך, הגיע בית הדין לקביעה ולפיה התרשל הנתבע בכך שהחלונות שהוזמנו לא היו מוכנים בזמן.

כפי שנפרט להלן, יש לדמותו לפועל שחזר בו "בדבר האבד", זאת הנזק שנגרם לתובעים מעיכוב אספקת החלונות.

מכיוון שכך, החלונות שכבר סופקו, סופקו כדין ולא בתור טובה של הנתבע, ועל הנתבע עצמו היה להתקין חלונות זמניים על מנת לצמצם את הנזק שנגרם עקב רשלנותו, ולא להתנות זאת בתשלום נוסף או מוקדם יותר השונה מתנאי התשלום שסוכמו מראש.

מעבר לכך, לדעת הרוב, גם לו היה בית הדין מגיע למסקנה שהאשמה בעיכוב מוטלת על התובעים, והנתבע לא היה חייב לספק את החלונות שכבר היו מוכנים בזמן שסיפק אותם, נראה שאין זה מקנה לו סמכות להחליט על דעת עצמו לפצל את העסקה ולשנות את תנאיה, ללא שהתנה זאת מראש עם התובעים לפני התקנת החלונות שיכול היה לספק. דיין אחד סובר, שאם באמת העיכוב היה באשמת התובעים, היה מתקבל על הדעת שהתובעים ישלמו לו על התקדמות העבודה, במיוחד לאור העובדות שבדרך כלל קיבל תשלומים לפני האספקה, ושבנידון דידן היה כתוב "בהתקנה", ולא "לאחר ההתקנה". לדעתו, עדיין היה ראוי לבקש התשלום מתוך הידברות ולא כקביעה חד צדדית.

מאידך גיסא, בית הדין ראה לנגד עיניו גם את העובדה שהתובעים התעקשו ללכת על פי שורת הדין ולא היו מוכנים לנסות להגיע לפשרה או לקיים הליך מהיר שבו תוכרע המחלוקת עם הנתבע לצורך צמצום הנזק שנגרם להם. נקודה זו, אין בה לכשעצמה בכדי להשפיע על דברים המגיעים לתובעים מן הדין, אולם בחלקים בהם יקבע בית הדין שיש לחייב את הנתבע מכוח הפשרה ולא מכוח הדין (וכפי שיתברר לקמן), תילקח נקודה זו בחשבון.

אומדן הנזקים וחיובם

לאחר שהגיע בית הדין למסקנה, שהאשם בעיכוב אספקת החלונות הינו הנתבע, ושבנקודת הזמן בה החל הסכסוך בין התובעים לנתבע היה על הנתבע לדאוג קודם כל לפתרון זמני, ולדרוש את ה-50% של התשלום המגיע לו רק בעת התקנת החלונות המיוחדים שעדיין לא התקין, על בית הדין להכריע בשאלת תביעות הנזקין של התובעים. בשאלת השומות שבפרק

זה של פסק הדין, התייעץ בית הדין עם מומחה שתחום עיסוקו הוא בבניה ואיפשר לצדדים להגיב לחו"ד.

תשלום עבור החלונות הזמניים

המשנה במסכת בבא מציעא דנה במי ששכר פועלים לעבודה מסוימת, וברגע האחרון הפועלים חזרו בהם, ובכך היה חשש לאבדן מלאכתו, ואומרת:

"שכר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת, ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה, וכל דבר שאבד, וחזרו בהן - מקום שאין שם אדם, שוכר עליהן או מטען".

משמעות הדין "שוכר עליהם או מטען" היא, שהמזמין יכול לשכור פועלים אחרים על חשבון הפועלים שחזרו בהם, לשם ביצוע העבודה ("שוכר עליהם") או לחלופין להבטיח לפועלים שחוזרים בהם יותר כסף על מנת שישתכנעו לבצע את העבודה, ובסוף לשלם להם כפי הסיכום הראשון ("מטען").

בנידון דין אמנם לא חזר בו הנתבע, אך הוא לא הגיע בזמן לשם ביצוע העבודה. כיוון שעיקוב בזמן גרם להפסד מידי מסוים, דינו דומה למצב של חזרה. אמנם בהמשך הגמרא (עז ע"ב), עולה שכאשר בעל המלאכה אינו מגיע לעבודתו בזמן עקב אונס שקרהו, אין מוטלת עליו אשמה, ואחד האונסים המנויים שם הינו שמת לפועל מת, דבר שקרה גם בנידון דין. אך הוא לא טען שהושפע מאונס אלא טען שהתנהלותו היתה מוצדקת לכתחילה וגם הראינו לעיל, שגם בהתחשב בעובדה זו, היה הנתבע צריך לספק את העבודה בזמן לולא נהג ברשלנות כלפי התובעים, ועל כן הוא אינו נחשב לאנוס בדבר.

בגמרא בדף עח ע"א ביחס לדין ש"שוכר עליהם" אומרת הגמרא:

"עד כמה שוכר עליהן? - אמר רב נחמן: עד כדי שכרן"

דהיינו, כבר משאלת הגמרא עולה, שלא ניתן לאפשר לניזוק המבקש למנוע את נזקו, להוציא הוצאות על חשבון הפועל ללא מגבלות. רב נחמן משיב שלא ניתן להוציא יותר מ"שכרם". (עיין שם בגמרא, שכאשר בעל הבית מוחזק ברכוש הפועל הוא יכול לשכור בסכום מעבר לזה, אך לא זהו נידון דין).

נחלקו הפוסקים בכוונת הדברים:

רש"י שם (ד"ה עד כדי) כותב:

"אם עשו אצלו קצת המלאכה, ולא קיבלו כלום - שוכר עליהן, כל מה שהוא חייב להן יוסיף לאחרים ויגמרו".

זאת אומרת שאם חייב לפועל כסף על עבודתו החלקית, יכול את התוספת שהוא צריך לשלם לפועלים האחרים, לגרוע מהסכום שהוא חייב. משמע מדבריו, שאם כבר שילם את הסכום הזה, או שסכום זה איננו מספיק לכסות את עלות העבודה, אין הוא יכול להוציא מהפועל שלא הופיע לעבודתו כסף.

לעומת זאת, הרא"ש (ב"מ פ"ו סי' ו), לאחר שמביא את פירוש רש"י כותב:

"וי"מ בכפל שכרו כדאמרינן במקח טעות עד כדי דמיהן. וכן משמע בירושלמי דקאמר בדבר האבד כיצד אומר להן סלע קצצתי לכם באו וטלו שנים או נוטל מזה ונותן לזה".

כלומר שמלבד זה שאיננו חייב לתת את מה שלא שילם ולדרוש החזר על מה ששילם, עוד יכול להוציא מהפועל שחזר בו עד סכום השווה לשכר העבודה עליו סוכם על מנת לתת לפועלים שביצעו את העבודה.

השולחן ערוך (ח"מ סימן שלג סעיף ו) ציטט את לשון הרמב"ם (הל' שכירות פ"ט ה"ד), שכלשון הגמרא גם היא אינה מפורשת. אולם הסמ"ע (שם ס"ק כה), הש"ך (שם ס"ק לב) והגר"א (שם ס"ק לז) כתבו שדעתם כרא"ש, ואם כן להלכה יכול בעל הבית לשכור פועל על חשבון הפועל שלא הגיע לעבודתו עד כדי העלות הכוללת של הסיכום ביניהם.

בנידון דידן מדובר בדבר האבד, שכן עיכוב התקנת החלונות גרר אחריו את עיכוב הכניסה לבית ועקב כך הפסדים כספיים ופגיעה בצרכים חיוניים (כדוגמת "חלילים לכלה" - בבא מציעא דף עה ע"ב) לתובעים. התובעים ביצעו על חשבונם פעולה לעצירת הנזק שלהם, ויש לדמות פעולה זו לדין הנזכר בגמרא "שוכר עליהם". בנקודה זו יש לברר כיצד יש לשום את דין שוכר עליהם "עד כדי שכרם". אמנם עלות העבודה הכוללת הינה כ-60,000 ₪, אולם חלק גדול מסכום זה הינו עלות חומרים ולא שכר עבודה, ולא מצאנו ששוכר עליהם יכול גם את עלות החומרים. בכל אופן, היות וגם לאחר קיזוז עלות החומרים, מגיע שכר העבודה (הכולל את שכר העובדים, ההוצאות הקבועות, והרווח מהעסקה) להרבה יותר מ-10,000 ₪, דבר שהתברר גם על פי קביעת מומחה בית הדין. לדעת אחד הדיינים, יש לחשב את דין "שוכר עליהם" אך ורק על פי העלות של התקנת חלונות זמניים שאמנם היה צריך להתקין אבל מכיוון שעדיין יש צורך להרכיב ולהשלים את המלאכה בחלונות הקבועים, לא עומד לצורך זה

כל הסכום שהיה מיועד לחלונות הקבועים. ולכן זכאים התובעים ללא יותר מסכום שנקבע ע"י המומחה כסביר, וכדלקמן.

למרות האמור לעיל, עדיין יש צורך לברר שלא הוציאו התובעים סכום מעבר לראוי, שכן אפילו כשבעל הבית מחזיק בכלי עבודתו של הפועל, מה שמקנה לו זכות לשכור פועלים אפילו מעבר לדמי העבודה עד עלותם של הכלים המוחזקים בידו (כמבואר בשולחן ערוך שם סעיף ו), כתבו הראשונים (רמב"ן ב"מ עו ע"ב ד"ה "והוי" ונימוקי יוסף שם מו ע"ב מדפי הרי"ף) שזהו דווקא "כשיעור שדרך בעלי בתים לשכור לעת הצריך למלאכתן שלא תאבד", וכן נפסק להלכה בסמ"ע (שם ס"ק כו) ובש"ך (שם ס"ק לה).

בתשובה לשאלת בית הדין, קבע המומחה, שהעלות של חלונות זמניים איננה צריכה לעלות על 1,000 ₪ למ"ר, דבר שמעמיד את העלות על מעט למעלה מ-7,000 ₪ על פי המידות שהוגשו לבית הדין. התובעים אמנם הסבירו (במכתב התגובה לקביעת המומחה), שהתקינו חלונות בסטנדרט מעבר לפשוט, כיוון שלא ידעו איך תסתיים הפרשה, אולם מצד דין דבר האבד, אין להם הזכות לדרוש עלות של הסטנדרט הגבוה.

למרות זאת, הגיע בית הדין למסקנא, שיש לקחת בחשבון שלצורך דחוף ניתן לקנות חלונות זמניים בסכום העולה על הסכום הרגיל במעט. בשאלה בכמה ניתן להעלות על הסכום הרגיל נחלקו חברי בית הדין – לדעת דיינים א' וב' יש להעמיד את הסכום על 7,500 ₪, ואילו לדעת דין ג' ניתן להעלות את הסכום עד לכדי 9,000 ₪.

כמו כן, על הנתבע מוטלת עבודת פירוק החלונות הזמניים וביצוע התיקונים הקלים שלאחר הרכבת החלונות הקבועים על ידו. בתמורה לתשלום על עלות החלונות הזמניים, יוכל הנתבע לקבל את החלונות הזמניים לבעלותו לאחר פירוקם.

תשלום עבור נזקים נוספים

מעבר להתקנת החלונות הזמניים, הפעולה לעצירת הנזק נעשתה באיחור של שבועיים, והתובעים מבקשים גם כן תשלום על הנזק שנגרם להם עד אז: עלות הקנס לקבלן, עלות השכר לשומרים, הפסד ימי עבודה, עלות תשלום חידוש השכירות לאמנה, עגמת נפש ופיצוי על ההפלה שנגרמה, לטענתם עקב המתח הנפשי בו היו שרויים.

שיטת הנימוקי יוסף:

הנימוקי יוסף (ב"מ מו ע"ב מדפי הרי"ף) דן בשאלה זו, וכותב:

"ומיהו אם לא שכר עליהם אלא הפסיד בהמתנתם, אינם משלמים, שהרי לא קבלו עליהם לשלם, אלא שאם רצה בעל הבית שוכר עליהם, בכל זה הסכימו האחרונים ז"ל".

משמעות דברי הנימוקי יוסף הינה, שבסופו של דבר הפועלים לא גרמו את הנזק בידיים, אלא שעצם הסכמתם לעשות את העבודה גרמה לכך שבעל הבית יסמוך עליהם ולא יזמין פועלים אחרים, ולכן אנו אומדים את ההסכמה ביניהם לעבודה, שהתחייבו שאם יחזרו בהם יוכל בעל הבית לשכור אחרים כנגד שכרם, אך לא הסכימו להתחייב לתשלום נזקים אם יהיו. שיטת ההגהות אשרי:

לעומת זאת, בהגהות אשרי (ב"מ פ"ו סימן ב) לכאורה חולק:

"ואם דבר האבד שעל ידי גרמתו נעשית אבד נראה לי דחייבים לשלם כל הפסידו משום דינא דגרמי ...
וק"ל דלקמן אמר גבי דבר האבד שוכר עליהן או מטען עד כמה שוכר עליהן עד כדי שכר.....

וי"ל דהתם מיירי באותו ענין שלא גרמו לו שום הפסד כגון שהפשתן היה שרוי כבר ובשעה שהשכיר אלו לא היו אחרים מצויין ומ"מ כיון שנשכרו לו כבר צריכין לעשות או שוכר עליהן או מטען".

משמעות דבריו היא שבמידה ומדובר בדבר האבד שאיננו הפסד ממוני, כגון שעל ידי אי הגעת הפועל איננו יכול לשמח כלה או להספיד כמות, יכול רק לשכור על חשבוננו פועל אחר, אך כאשר נגרם גם הפסד ממוני, יכול לתבוע את כל ההפסד הממוני מדינא דגרמי. כדברים הללו גם פסק בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סימן שכט). הכרעת הפוסקים:

השו"ע לא כתב מהו דין תשלום ההפסדים, אולם הרמ"א (סימן שלג סעיף ו) פסק:

"ואם לא שכר עליהם אחרים, אין הפועלים חייבים לשלם לו הזיקו (נ"י פרק האומנין)...ודוקא בדבר האבוד שאינו ממון, כגון מלמד או כדומה לזה, אבל בדבר האבוד של ממון, צריך לשלם לו כל הזיקו (תרומת הדשן סימן שכ"ט הגהת אשרי)".
נחלקו האחרונים כיצד להבין את פסיקת הרמ"א:

הש"ך (שם ס"ק לט) כותב, שנראה שהרמ"א הבין שאין מחלוקת בין הנימוקי יוסף להגהות אשיר"י, שדברי הנימוקי יוסף מוסבים על מקרה בו אין הפסד ממוני, אולם הש"ך עצמו חולק ואומר שברור שהנימוקי יוסף התכוון גם למקרה בו יש נזק ממוני. בסופו של דבר מסיק הש"ך להלכה, שאין מחלוקת בין הראשונים, ובמקרה בו ניתן לשכור פועלים שיצמצמו את הנזק ולא עשה כן, איננו יכול לתבוע על הנזקים שנגרמו לו, אך במקרה בו לא הייתה אפשרות לפעול לביטול הנזק גם במחיר שכירות פועלים במחיר מופקע, על הפועל שלא הגיע לעבודתו לשלם על הנזקים שנגרמו לבעל הבית.

הגר"א (שם ס"ק מ) כותב, שהנימוקי יוסף אכן חולק על מה שהביא הרמ"א, אך הרמ"א לא סבר כמוהו והעדיף לפסוק כהגהות אשיר"י ותרומת הדשן.

נתיבות המשפט (שם ס"ק יד) כותב, שהרמ"א הביא יש אומרים בין פסיקתו שאין חיוב לתשלום הנזק לבין פסיקתו שבנזק ממוני יש חיוב לתשלום. היש אומרים הזה מוסב לא רק על העניין הכתוב מיד אחריו (שעוסק בדין באה חבילה לידו), אלא גם על דברי ההגהות אשיר"י. עולה מכך שהרמ"א הביא את שתי הדיעות – דעת הנימוקי יוסף בתור סתם, ודעת ההגהות אשיר"י ותרומת הדשן בתור "יש אומרים". סתם ויש אומרים, לכאורה הלכה כסתם, ומכאן עולה שלדברי נתיבות המשפט, הרמ"א פסק שאין לשלם על נזק ממוני.

בנידון דידן, הייתה לתובעים אפשרות להזמין חלונות אחרים באופן מידי, אולם הם בחרו בשלב הראשון שלא לעשות זאת, ורק לאחר שנאשו מהנתבע החליטו לעשות זאת, על מנת למנוע את התמשכות הנזקים.

לאור זאת עולה, שלשיטת הש"ך ונתיבות המשפט אין חיוב על הנתבע מן הדין לפצות את התובעים על הנזקים שאינם נזקי ממון, ואילו לשיטת הגר"א בדברי הרמ"א, הנתבע חייב בפיצוי. אף אם נאמר, שבהתחלה התובעים הוטעו ע"י הנתבע, וחשבו שיתקין להם חלונות זמניים על מנת לצמצם את הנזק בעצמו, ולכן התעכבו עם החלונות הזמניים כטענתו של אחד הדיינים (מה שלדעת דיין אחר איננו סביר על פי הדין ודברים שהתנהל בין התובעים לנתבע, שכן כבר ב26 באוגוסט כתב להם הנתבע, שהוא ממשיך רק לאחר שיקבל עוד תשלום), ואם כן, גם לדעת הש"ך היו יכולים לתבוע על הנזקים שנגרמו להם, הרי שלדעת נתיבות המשפט בכל מקרה לא יכולים לתבוע את הנזקים.

גם לדעת הגר"א אין הדבר ברור שיש לשלם את הנזקים שתבעו התובעים, שכן הגר"א מקבל להלכה את דברי ההגהות אשר"י, אשר התייחס לנזק שנגרם ישירות בגוף הדבר בו הייתה אמורה להתבצע העבודה, כגון ששכר לעבוד בפשתן והפשתן הופסד עקב אי ביצוע העבודה, אך בנידון דידן מדובר בנזקים עקיפים יותר שאינם בגוף העבודה. לסיכום, לאור המחלוקת בפסיקת ההלכה והספיקות הנוספים בישום הדין בנדון דידן, הרי שמן הדין לא ניתן לחייב את הנתבע בתשלום על הנזקים שנגרמו. עם זאת, שני הצדדים חתמו על שטר בורות המסמך את בית הדין לדון הן לדין הן לפשרה. מכח סמכות זו של בית הדין גם לפשרה, בית הדין רשאי לתת מקום לכך שלדעת הגר"א, ולדעת אחד הדיינים גם לדעת הש"ך, סביר להניח שקיים חיוב גמור בפיצוי על הנזקים. כמו כן, גם למי שסובר שחיוב זה איננו קיים, הרי זה מכיוון שאיננו מגדיר את החיוב דינא דגרמי, אלא כגרמא בנזקין, ולהלכה גרמא בנזקין פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים (בבא קמא נה: נו.). מנהגו של בית הדין מדין הפשרה, להמיר את החיוב בדיני שמיים בחיוב חלקי בדיני אדם. הרוצה להרחיב במהות החילוק בין גרמי לגרמא, יעיין בפסק הדין שניתן בתיק 0308 (ופורסם באתר בית הדין בהשמטת הפרטים המזהים).

מאידך גיסא, כאשר באים לדון מכוח הפשרה, על בית הדין להתחשב גם בקביעה לעיל, שאף שאשמת העיכוב בעבודה הינה של הנתבע, הרי שלא ניתן לומר שהתובעים עשו את כל המאמצים על מנת להימנע מהעיכוב. מה עוד שבשעת מעשה הוצע להם לעשות שאלת רב באופן מייד, והם דחו אותה. לכן, החליט בית הדין לצמצם את החיובים מכוח הפשרה. לאור זאת קובע בית הדין את החיוב בתביעות הבאות:

1. חיוב הקנס לקבלן – התובעים לא הביאו כל הוכחות לחיוב קנס זה. הנתבע מאמין ששילמו אבל אינו בטוח שזה היה תשלום בלתי נמנע בגלל הפסד הקבלן, ושמה היה בזה משום בונוס או תמריץ מסויים. המומחה מטעם בית הדין שנשאל על סעיף זה של הקנס טען שלא שמענו במקומנו על קנס כזה שמחייב עצמו בעל הבית לקבלן, ובודאי שלא כאשר מדובר על תקופה קצרה. לאור זאת קובעים דיינים א' וג' שאין לשלם על סעיף זה, גם לא מדין הפשרה. דין ב' סבור שיש לסעיף זה על מה להתבסס גם אם לא במלואו, ולכן מחייב מכח הפשרה 1,500 ₪ על סעיף זה.

2. תשלום לשומרים – גם לגבי סעיף זה לא הביאו התובעים שום ראיה, אולם בניגוד לסעיף הקודם, בית הדין מוצא שאכן מדובר בתשלום הכרחי שלא ניתן להימנע ממנו. לאור דברי מומחה בית הדין, סכום של 250 ₪ ליום עבודה של שומר הינו סכום סביר, ועל פי הנחיות רכז הביטחון של היישוב, ישנו צורך בשני שומרים. לאור זאת החליט בית הדין מכח הפשרה לחייב על שליש מהסכום האמור (167 ₪ ליום עבודה).
- עם זאת, נחלקו הדיינים על כמה ימי עבודה לחייב שליש מהסכום – לדעת דין א' יש לחייב על כל ימי העבודה שנתבעו, כלומר 14 יום, ובסה"כ – 2,338 ₪. לדעת דין ב' יש לחייב רק על 5 ימי עבודה, ובסה"כ – 835 ₪. לדעת דין ג' יש לחייב על 10 ימי עבודה, ובסה"כ – 1,670 ₪.
3. תשלום חידוש השכירות – על סעיף תביעה זה הביאו התובעים קבלות על הסכום הנוסף אותו נאלצו לשלם. בנוסף לכך, התובעים הוכיחו שאכן פעלו למזעור הצורך בתשלומים מול חברת אמנה למינימום הנדרש, זאת למרות שמשורת הדין הייתה יכולה אמנה לחייבם בסכום גבוה יותר, לאור זאת מחליט בית הדין מכוח הפשרה לעיל, לחייב את הנתבע במחצית השכירות הנוספת שנאלצו התובעים לשלם, סה"כ: $6,600 * 50\% = 3,300$ ₪.
4. תשלום הפסד ימי עבודה של התובע – סעיף זה איננו סעיף של נזק שנגרם, אלא של מניעת רווח, ומדובר כאן בתביעת על תשלום "שבת". תשלום זה קיים באדם המזיק את חברו. אמנם בקצות החושן (סימן שח ס"ק ב וסימן שלג ס"ק ב) הוכיח, שכאשר מדובר בחיוב מדינא דגרמי, לא קיים חיוב שבת. גם נתיבות המשפט (סימן שח ס"ק ג) שחולק עליו בפרט אחר, מודה לו בפרט זה. מכיוון שבנידון דידן גם לשיטה הסוברת שקיים חיוב תשלומין מן הדין על נזקים, החיוב נובע מדינא דגרמי, עולה שבהפסד ימי עבודה אין חיוב לכל הדעות. לכן דינו של סעיף תביעה זה להידחות. ממילא גם לא מוטלת על בית הדין החובה לקבוע האם הסכום שנתבע על הפסד ימי העבודה הינו מוצדק.
5. תשלום על עגמת נפש – בפסק הדין בתיק 0308 הנ"ל דן בית הדין בתביעה על תשלום עגמת נפש, וכתב שמעיקר הדין אין מקום לחייב על כך, אולם ניתן לפשר על

כך על מנת לצאת ידי שמיים. אך במה דברים אמורים – כאשר היה זדון מצד מי שגרם לעגמת הנפש, אולם כאשר מדובר ברשלנות ולא בכוונת מכוון, הרי שאין מקום לחייב בעגמת נפש גם מדין הפשרה. כנ"ל גם בשאלת הוצאות המשפט.

6. גם שאלת הפיצויים על ההפלה דינה להידחות – אמנם בדין חובל בחבירו ישנו גם מושג של "דמי ולדות", אולם דין זה אמור בחבלה בפועל. כאשר החבלה לא נגרמה בפועל, היה מקום לפשרה בנושא זה, אולם רק במצב בו היה ברור לעיניים שהסיבה שגרמה להפלה הינה מעשה פשיעה של הנתבע. בנידון דידן, אף לו היינו מגדירים את מעשי הנתבע כפשיעה, אין שום דרך להוכיח שמעשיו הם אלו שגרמו להפלה. יתכן ומצב נפשי ירוד עלול לפגוע באישה בהריון, אולם בודאי שנלוו לכך עוד גורמים נוספים, ולא ניתן להעריך עד כמה ואם בכלל, תרמה הסיטואציה שנוצרה לאירוע מצער זה. בית הדין מביע את צערו על ההפלה שקרתה וגם על הרגשת הנתבעים, שסכסוך עם מי שהיה פעם חברים תרם לכך, אולם לאור האמור, אין מקום לחייב את הנתבע בפיצוי כספי על זאת.

ה. סיכום הפיצויים שחייב הנתבע לתובעים

כאמור לעיל בסעיף הקודם, נחלקו חברי בית הדין על סך החיוב הכולל:
לדעת דין א', סך החיוב הינו 7,500 ₪ (חלונות זמניים) + 2,338 ₪ (שומרים) + 3,300 ₪ (שכירות) = 13,138 ₪.
לדעת דין ב', סך החיוב הינו 7,500 ₪ (חלונות זמניים) + 1,500 ₪ (קנס קבלן) + 835 ₪ (שומרים) + 3,300 ₪ (שכירות) = 13,135 ₪.
לדעת דין ג', סך החיוב הינו 9,000 ₪ (חלונות זמניים) + 1,670 ₪ (שומרים) + 3,300 ₪ (שכירות) = 13,970 ₪.
לאור זאת, הכרעת בית הדין בדעת רוב הינה לחייב את הנתבע בסכום של 13,138 ₪.
על פי החלטת בית הדין, ינוכה סכום זה מסך החיוב הסופי של התובעים עבור השלמת העבודה, וכפי שיפורט לקמן.

ו. הויכוח על עלות העבודה הכוללת

בית הדין מקבל את טענותיו של הנתבע באשר לסכום הכולל של העיסקה. הסיבה לכך נעוצה בעובדה שתחשיב הנתבע מבוסס על תוכנה מקצועית, ואילו תחשיב התובע נובע אך ורק

מתחשיב שינויי המידות, אשר כבר בדיון בבית הדין הוברר כמופרך מיסודו, לאור העובדה שחלק מהעלויות אינו משתנה עקב הקטנת המידות. דומה, שגם התובעים היו מוכנים להודות בכך, לולא נוצר משבר האמון שבין הצדדים. גם הטענה שהנתבע כבר נתפס בטעויות באשר לתחשיב איננה מהווה סיבה שלא להאמין לנתבע, שכן הוא הודה בטעותו, הסביר שנבעה מתום לב, וגם הבהיר כיצד נוצרה הטעות. לאור זאת קובע בית הדין שסכום העבודה הכולל הינו 59,185.70 ₪. מסכום זה ינוכו 30,050 ₪ ששולמו כמקדמה, וכן הסכום שנקבע שהנתבע חייב לתובעים עקב רשלנותו בסך 13,138 ₪. התובעים שלמו 500 ₪, אגרת בית הדין. על הנתבע לפצות אותם ב 250 ₪, מחצית הסכום. לכן, סך החיוב הכולל של התובעים לנתבע לאחר שתושלם העבודה יעמוד על פי הנ"ל על 15,747.70 ₪.

ז. התביעה הנגדית

לאור קבלת טענתם העקרונית של התובעים בדבר אשמת הנתבע בעיכוב העבודה, מתייתר הצורך לדון בתביעה הנגדית של הנתבע, שכן האחריות על הנזקים שנגרמו לו, לטענתו, מוטלת עליו, לאור התרשלנותו בעמידה בזמנים, והתעקשותו לקבל תשלום נוסף לפני השלמת עבודתו.

ח. הסדר התשלומים

לאור משבר האימון בין הצדדים, והרצון לסיים בהקדם את התקנת החלונות שנותרו ואת התשלום עליהם, החליט בית הדין שביום בו יחל הנתבע את השלמת עבודתו (משמעות התחלת העבודה הינה הנחת החלונות בבית הנתבעים), יועבר לזכותו מחצית הסכום בסך 7,873.85 ₪. יתרת הסכום, בסך 7,873.85 ₪ יועבר בצ'ק לבית הדין. הצ'ק ירשם לפקודת הנתבע, וישאר בידי בית הדין עד לסיום התקנת החלונות לשביעות רצונם של הצדדים, ואז יינתן לנתבע. במידה ויתגלעו חילוקי דעות בין הצדדים בשאלה האם הושלמה ההתקנה בצורה מספקת, יאלץ בית הדין להזמין מומחה מטעמו אשר יכריע בשאלה האם הושלמה ההתקנה בצורה מספקת. הוצאות המומחה יושנו על הצד שיימצא שהצדק אינו עמו בויוכח זה.

ט. החלטה

1. על התובעים להפקיד בידי בית הדין צ'ק לפקודת הנתבע בסך 7,873.85 ₪ לא יאוחר מעשרה ימים מהחתימה על פסק דין זה. בזמן זה יתאמו התובעים והנתבע מועדים להשלמת העבודה.
  2. ביום בו יחל הנתבע את השלמת העבודה (משמעות התחלת העבודה הינה הנחת החלונות בבית הנתבעים), יועבר לרשותו סכום של 7,873.85 ₪. העבודה תושלם לא יאוחר מ-30 יום ממועד החתימה על פסק הדין. לאחר הודעת הנתבע על סיום ביצוע העבודה, וקבלת אישורם של התובעים, יועבר הצ'ק על הסכום שנותר מידי בית הדין לידי הנתבע.
  3. במידה ויתגלעו חילוקי דיעות בשאלת השלמת העבודה, יזמן מומחה מטעמו להכריע בדבר. עלות המומחה תיפול על הצד שטענתו תימצא כלא מוצדקת.
  4. שני הצדדים חייבים לעמוד בהסכמתם הראשונית: הנתבע לסיים את עבודת התקנת החלונות בהקדם האפשרי ובצורה המקצועית ביותר, והתובע לשלם את מלוא היתרה על עבודה זו במועד שנקבע.
- הנציב בשו"ת משיב דבר חלק ג סימן י מסביר, שכל עניינו של הדין הוא הבאת השלום, וכן ששנינו במשנה בעוקצין: "אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום".
- בית הדין מקווה, שעם מתן פסק דין זה, ניתן יהיה להשכין מחדש את השלום בין הצדדים.
- בזאת באנו על החתום**

הרב אריה כ"ץ

הרב משה ארנרייך,
אב"ד

הרב דניאל מן